

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۳۹۹، دوره ۳، شماره ۲

بررسی اثرات احداث سد طالقان بر روی نحوه معیشت در روستای شهراسر

مهسا صفی صمغ آبادی

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، دانشگاه علامه طباطبائی.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۱۱

چکیده

محیط و اجتماع همیشه بر هم تاثیر داشته اند، محیط طبیعی بر آهنگ و شیوه زندگی انسان ها خصوصا روستاییان اثر گذار است. انسان ها نیز در مواردی توانسته اند بر برخی از جنبه های طبیعی غلبه نمایند. احداث و بهره برداری از سدها، یکی از روش های غلبه و دستکاری انسان ها در محیط طبیعی است. تحقیق حاضر در روستای شهراسر از توابع شهرستان طالقان انجام شده و به تحولات معیشتی پس از احداث سد طالقان، در این روستا پرداخته است. در این پژوهش رویکرد اصلی توصیفی تحلیلی است و در بخش میدانی تحقیق از تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شده است. همچنین برای تکمیل و تدقیق داده ها از روش کتابخانه ای استفاده شده است. روستای مورد مطالعه به سبب نزدیکی به سد طالقان دچار تحولات اقتصادی و معیشتی گوناگونی شده است. بر اساس نتایج این تحقیق می توان بیان نمود از جمله پیامدهای معیشتی، تغییرات جمعیتی، تغییرات کاربری زمین و افزایش قیمت زمین و کاهش تعداد دام نسبت به گذشته است و دیگر دامداری در بین ساکنان مانند گذشته رایج و زنده نیست. لذا پیشنهاد می گردد قبل از ایجاد هر گونه سازه مانند سد، مطالعات جامعی در خصوص مسائل اقتصادی و معیشتی منطقه انجام شود.

واژگان کلیدی: سد، معیشت، کاربری زمین، دامداری.

مقدمه

به طور کلی احداث و بهره برداری از سدها می تواند اثرات متقابل مفید و اثرات متقابل زیان بخش به همراه داشته باشد. می توان با انجام برخی اقدامات آثار منفی سدها را کاهش داد از این رو مطالعه بر روی جوانب و ابعاد مختلف اثرات احداث سدها قبل و بعد از احداث ضروری به نظر می رسد، تا از این طریق اثرات مخرب شناسایی شده و به حداقل برسد. در طالقان یکی از پدیده هایی که مسائل اقتصادی و اجتماعی ساکنین منطقه را متحول نموده ایجاد سد طالقان در سال ۱۳۸۴ می باشد. روستای شهراسر به علت قرار گرفتن در نزدیکی سد از پیامدهای معیشتی آن بی بهره نبوده است. با توجه به اینکه سازه عمرانی سد طالقان در یک منطقه ی روستایی احداث شده است و ضرورت و اهمیت توسعه روستایی در ایران با توجه به جایگاه، اهمیت و نقش جامعه روستایی و مسائل و مشکلاتی که این جامعه با آن مواجهه است و همچنین با توجه به شرایط کشور، افزون می گردد. واضح است که فعالیتهای عمرانی مانند هر کارکرد نظامند دیگر نیازمند برنامه ریزی قوی است تا ضمن استفاده مطلوب از فرصتهای موجود با غلبه بر محدودیتها و تنگناهای فرارو و همچنین شناخت و پیشگیری اثرات نا مطلوب زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی، ما را به سمت توسعه با حداقل زیان پیش ببرد.

اهداف تحقیق و سوالات تحقیق

در تحقیق حاضر که در روستای شهراسر از توابع طالقان انجام شده است، به بررسی ساز و کارهای کشاورزی و دامداری در گذشته قبل از احداث سد و در حال حاضر پس از احداث سد پرداخته ایم.

اهداف این تحقیق شامل معرفی و شناخت جامعه روستایی شهراسر و بررسی کشاورزی و دامداری در تعاونی های سنتی که در گذشته در بین روستاییان رایج بوده و این موضوع که احداث و بهره برداری از سد طالقان چه تاثیری بر شیوه معیشت روستاییان داشته است. شیوه معیشتی که خود مستقیماً متأثر از محیط زیست می باشد.

در راستای رسیدن به این اهداف، تحقیق در پی پاسخ به این سوالات است که:

-احداث سد طالقان چه تاثیری بر تعداد جمعیت روستا و کاربری اراضی روستا گذاشته است؟

-اثرات احداث سد طالقان بر روی شیوه غالب معیشتی روستا که دامداری و کشاورزی می باشد، چه بوده

است؟

روش تحقیق

در این پژوهش رویکرد اصلی توصیفی-تحلیلی است و از روش های میدانی و کتابخانه ای استفاده می شود. در قسمت کتابخانه ای به جمع آوری اطلاعات از منابع مکتوب با چارچوب مشخص درباره شرایط منطقه مورد مطالعه و جمعیت افراد پرداخته شده است.

در قسمت میدانی از طریق مراجعه و حضور مستقیم ابتدا ملاقات با اعضای شورای روستا و افراد مطلع که از سوی اعضای شورا معرفی می شدند و برخی افراد عادی روستا، یک سری اطلاعات کلی از آن ها دریافت شد و همچنین سوالاتی از قبیل تعداد جمعیت روستا، تعداد دام و سایر ساز و کارهای دامداری و کشاورزی و یک سری سوالات مربوط به آداب و رسوم این روستا از آنها پرسیده شد. در این تحقیق از تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته *Semi Structured* استفاده شده است؛ که در آن از تمام پاسخگویان سوال های مشابهی پرسیده می شود، اما آنها آزادند که پاسخ خود را به هر طریقی که مایلند ارائه دهند. مصاحبه نیمه ساختار یافته، باز است و در آن اجازه پرداختن به ایده های جدید داده می شود تا در طول مصاحبه نتایجی از آنچه مصاحبه شونده می گوید به دست آید.

پیشینه تحقیق

اکبرزاده و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی اثرات اقتصادی اجتماعی سد سازی و تعارضات حاصل در نظام دامداری سنتی مطالعه موردی: سد سیازاخ شهرستان دیواندره با استفاده از روش میدانی به بررسی اثرات اقتصادی اجتماعی احداث سد سیازاخ بر روستاهای بالادست سد پرداختند. نتایج حاصله نشان داد بیشترین اثر کلی احداث سد مربوطه، به بعد اقتصادی می باشد که با زیر آب رفتن روستاهای بالا دست امکان دامداری دیگر وجود ندارد و درآمد شغل دامداری به میزان ۷۷,۱۸ درصد کاهش یافته است از سوی دیگر با احداث سد تعداد قطعات کشت آبی ۵۸ درصد و دیم ۹,۲ درصد کاهش یافته است که نشان از کاهش سطح زیر کشت زراعی و به تبع آن کاهش منبع درآمد روستاییان می باشد.

پرویزی و همکاران (۱۳۹۲)، در تحقیقی با عنوان بررسی اثرات سد با تاکید بر فرایند توسعه پایدار، به ارزیابی اثرات مثبت و منفی سدها پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از تشدید مهاجرت ساکنان منطقه و مواجه شدن با کم آبی در مناطق پایین دست یا بالا دست سد بود. لذا پیشنهاد شد که در احداث سد در مناطق

مختلف کشور بیشتر تأمل گردد و در راستای رسیدن به توسعه پایدار ارزیابی قبل از اجرا، حین اجرا و بهره برداری در برنامه سدسازی گنجانده شود.

امینی و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهش تحلیل و تبیین اثرات احداث سدها بر معیشت پایدار نواحی روستایی (موردی سد داریان هورامان)، به بررسی آثار و تبعات اجتماعی، فرهنگی، مالی، فیزیکی و انسانی احداث سد در سکونتگاه‌های روستایی قبل و بعد از احداث سد پرداخته اند. نتایج نشان داد که احداث سد بر سرمایه‌های معیشتی تأثیرگذار است. به این صورت که میانگین رتبه دارایی‌های معیشتی قبل از احداث سد بالاتر از میانگین بعد از احداث سد بوده است، یعنی از نظر پاسخ‌دهندگان احداث سد آثار مخربی داشته است

مبانی نظری

معیشت مشتمل بر توانایی‌ها، دارایی‌ها (هر دو بعد مادی و منابع اجتماعی) و فعالیت‌هایی است که برای زندگی لازم است (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۰). چمبرز و کانوی (۱۹۹۲) بیان می‌کنند: معیشت از قابلیت‌ها، دارایی‌ها (انبارها، منابع و حق دسترسی به منابع) و فعالیت‌ها یا شغل‌های لازم برای گذران معاش تشکیل شده است.

خانواده‌های روستایی از گذشته‌های دور به علت نیازهای مشترک و به منظور مبارزه علیه عوامل نامساعد طبیعی و دیگر عاملی که در زندگی و معیشت آنان خللی ایجاد می‌کند با یکدیگر همکاری و اشتراک مساعی دارند. در کشاورزی ایران عامل زمین و آب نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. به طوری که می‌توان بیان کرد عاملی طبیعی مانند آب و زمین از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری جوامع روستایی بوده است. تامین منابع آب در روستاها بر اساس شرایط اقلیمی است. در مناطقی که کمبود آب نداشته از رودخانه و چشمه برای امور کشاورزی استفاده کرده و در برخی مناطق کویری مانند یزد و کرمان و... انسان اختراعی به نام قنات را برگزیده اند. در قالب این نوع بهره‌برداری از زمین و آب نظام‌های مختلف بهره‌برداری به صورت سنتی شکل گرفته است. که می‌توان به نظام‌های رعیتی، اجاره‌ای، نصفه‌کاری و... اشاره کرد.

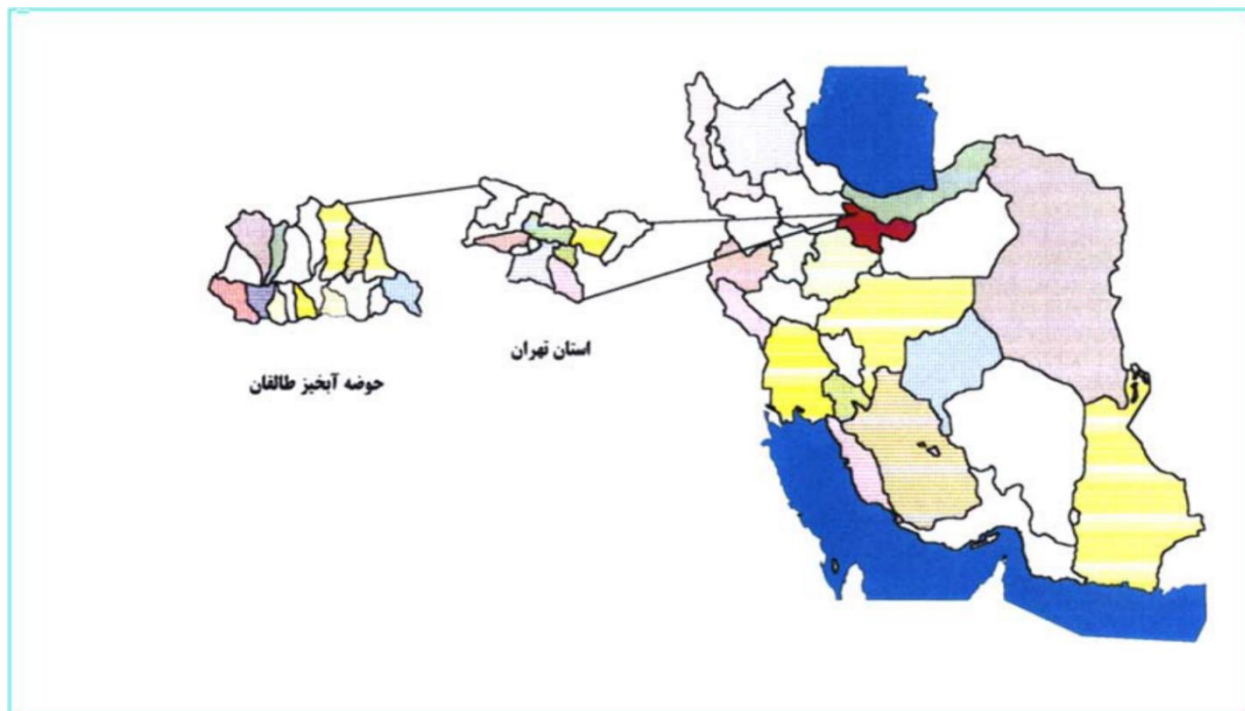
دامداری یکی از ارکان معیشت روستایی است. در این زمینه می‌توان به تولید شیر و فرآورده‌های آن، گوشت، پشم و... اشاره کرد. در گذشته در زمینه دامداری در جامعه سنتی و روستایی سازوکارهایی جهت سازماندهی امور دامداری شکل گرفته است. یکی از این نوع ساز و کارها ایجاد تعاونی‌های سنتی و یاریگری می‌باشد.

یاریگری های به وجود آمده در جامعه روستایی "واره" نام دارد. واره نوعی تعاونی سنتی غالباً زنانه و بسیار کهن با محور اصلی همیاری است. (فرهادی، ۱۳۸۷) این نوع یاریگری اگرچه امروزه در مناطق مختلف کشور محدود و یا از بین رفته است ولی در گذشته در بین دامداران خرده پا در دامداری رایج و زنده بوده است. این نوع تعاونی گستردگی بسیار زیادی در مناطق مختلف کشور داشته است. یکی از دلایل، گوناگونی اسامی واره در مناطق مختلف کشور است.

معرفی سد طالقان

حوضه آبخیز طالقان که یکی از زیرحوضه های آبخیز سفید رود به شمار می رود، در دامنه جنوبی رشته کوههای البرز و در بخش شمال غربی تهران واقع شده و حدوداً ۹۰ کیلومتر با تهران فاصله دارد. این حوضه از شمال به حوضه آبخیز الموت، از جنوب به زیاران و صمغ آباد، از شرق به بخشی از حوضه آبخیز کرج و از غرب به حوضه آبخیز شاهرود محدود می گردد. وسعت کل حوضه آبخیز طالقان ۱۴۰۰۰۰ هکتار می باشد. بر اساس طبقه بندی اقلیمی دومارتن، حوضه آبخیز طالقان دارای اقلیم های مدیترانه ای، نیمه مرطوب، مرطوب و خیلی مرطوب می باشد. فصول بهار و زمستان پر باران ترین فصول سال در سطح حوضه به شمار می روند که حداکثر بارندگی در این دو فصل، در ماههای اسفند، فروردین و اردیبهشت رخ می دهد. همچنین کاربری غالب در این منطقه مراتع هستند که به طور متوسط ۷۰٪ سطح اراضی را در بر گرفته و از جمله گیاهان مرتعی غالب در آن انواع گونه های گون می باشد (مطالعات جامع طالقان- دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران- ۱۳۷۲).

سد مخزنی طالقان از نوع سنگ ریزه ای با هسته رسی می باشد. مراحل ساخت سد طالقان از اسفندماه سال ۱۳۸۰ آغاز گردید و در نهایت در دیماه سال ۱۳۸۴ با ظرفیت آبگیری ۴۵۰ میلیون متر مکعب افتتاح و در بهمن ماه همان سال آبگیری شد.

تصویر ۱- موقعیت جغرافیایی حوضه بالادست سد طالقان نسبت به استان تهران و کشور ایران. منبع: متکیان، ع و

دیگران، ۱۳۸۹

معرفی روستای مورد مطالعه

روستای شهراسر از روستاهای پایین طالقان می باشد. این روستا در مجاورت سد طالقان واقع گردیده و از روستاهای همجوار آن می توان به روشنابدر، کش، تکیه ناوه و لهران اشاره نمود. دکتر حشمت از بزرگان نهضت جنگل از مشاهیر این روستا هستند. شهراسر به علت دارا بودن امکانات رفاهی مناسبی چون پاسگاه، بهداری، نانوائی، تاکسی سرویس، فروشگاه و مسجد بزرگ (که یکی از بزرگترین مساجد طالقان محسوب می شود). از دیگر روستاهای اطراف متمایز شده و مرکز پایین طالقان معرفی شده است. روستای شهراسر به علت مجاور بودن با رودخانه شاهرود دارای دشت ها و مناطق سرسبز فراوانی است. این روستا در طول جغرافیایی ۵۰ درجه و ۳۵ دقیقه و ۲۷ ثانیه و عرض جغرافیایی ۳۶ درجه و ۱۲ دقیقه و ۷ ثانیه و در ارتفاع ۱۷۲۰ متر از سطح دریا واقع شده است.

یافته های تحقیق

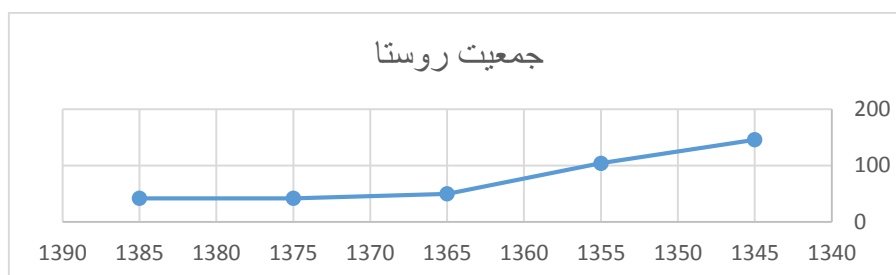
تحولات جمعیتی در روستا:

تعداد زیادی از افراد این روستا در سال های گذشته جهت تحصیل و یا مشغول شدن به کار به شهرهای اطراف مانند تهران، کرج، قزوین و... مهاجرت کرده اند. بر اساس نتایج موجود عامل اصلی در تحرک جغرافیایی آنها، عامل سواد می باشد. در این روستا به دلیل نزدیکی به سد طالقان، مسائل انسانی به تحولات زیادی دچار شده است. از جمله پیامدهای احداث سد طالقان، تغییرات شغلی افراد و مهاجرت به شهرها و ورود گروه های اجتماعی به روستا می باشد. در اثر احداث سد گروه هایی از جمله زمین خواران وارد منطقه شده و شغل ساکنین روستا از کشاورزی و دامداری تغییر یافته و فقط در موارد محدودی به باغ داری مشغولند. مهاجرت به شهرها روند فزاینده ای داشته است. از پیامدهای مهم اقتصادی در روستا افزایش قیمت زمین می باشد. که این امر نیز سبب فروش زمین های کشاورزی افراد روستا به افراد غیر بومی و تا حدودی بومی بوده که برای ساکنین منطقه اشتغال کاذب ایجاد کرده است. زمین از عامل تولیدی و کشاورزی تبدیل به عامل سرمایه شده است. افراد غیر بومی زیادی در این ده ویلا سازی کرده اند و در بهار و تابستان حضور این افراد در روستا می باشیم و همچنین روستاییانی که به شهرهای اطراف مهاجرت کرده و در ایام خاصی از سال به روستای خود مراجعه می کنند، نیز باید گفت مبحث خانه دوم یا ویلا اهمیت دارد، که هم در مرحله ساخت خانه های دوم و هم حضور آن ها در این مکان ها، برای جامعه روستایی درآمد ایجاد می شود. علاوه بر این احداث سد بر نوع کاربری اراضی در روستای شهراسر تاثیر به سزایی داشته است. در حال حاضر سطح اراضی زراعی در روستای شهراسر برابر ۱۹ هکتار و سطح اراضی باغی برابر ۱۴ هکتار است. و بیشترین زمین های کشاورزی به کاربری باغداری تغییر یافته است.

جدول ۱ و نمودار ۱، تغییرات جمعیت را بر حسب نفر در روستای شهراسر نشان می دهد. جمعیت در سال ۱۳۴۵، ۱۴۶ نفر بوده که در سال ۱۳۸۵، به ۴۲ نفر کاهش یافته است.

جدول شماره ۱- تغییرات جمعیتی در روستای شهراسر. منبع: اداره جهاد کشاورزی طالقان.

سال	جمعیت روستا
۱۳۴۵	۱۴۶
۱۳۵۵	۱۰۴
۱۳۶۵	۵۰
۱۳۷۵	۴۲
۱۳۸۵	۴۲

نمودار شماره ۱- تغییرات جمعیتی در روستای شهراسر. منبع: اداره جهاد کشاورزی طالقان.

تحولات کاربری اراضی در روستا:

در فاصله زمانی قبل و بعد از احداث سد، سطح پوشش مرتعی اندکی افزایش یافته و کیفیت پوشش مراتع نیز تا حدودی بهبود یافته است. مرتع پایه ترین عامل تولید در دامداری سنتی است. بهره برداری از مرتع در قالب سامان های عرفی صورت می پذیرد. بهره برداری از طبیعت (مرتع) به صورت های مختلفی می باشد. در بهره برداری عامل مالکیت نقش مهمی دارد به طوری که برخی از مراتع به صورت انفرادی و برخی به صورت مشاع (اشتراکی) بهره برداری می شوند.

پس از مطالعات گوناگون و پرسش از ساکنین منطقه دریافتیم که علت این تغییرات رها سازی اراضی کشاورزی علی الخصوص دیمزارها و مهاجرت مردم بومی مخصوصاً جوانان به شهرهای اطراف می باشد که این امر باعث تبدیل اراضی زراعی رها شده به مراتع گردیده است. علاوه بر این، طبیعتاً، مهاجرت مردم بومی کاهش تعداد دام و کم شدن میزان چرای دامها را به دنبال دارد که تاثیر فراوانی در بهبود وضعیت پوشش مراتع داشته است.

در این فاصله سطح اراضی با پوشش مخلوط باغ و زراعت آبی روند کاهشی داشته و از ۶۷۵۵ هکتار به ۶۰۹۷ هکتار نزول کرده است. همچنین، سطح اراضی با کاربری کشاورزی دیم، کاهش قابل توجهی یافته که با توجه به بررسی های انجام شده علت اصلی این امر، نیز، مهاجرت کشاورزان و بومیان منطقه به شهرهای اطراف، عنوان میشود.

بر اساس مطالعات به عمل آمده و بازدیدهای منطقه ای و پرسش از ساکنین منطقه علت اصلی این امر بازگشت مردم بومی به حوضه بالادست سد و تبدیل مراتع اطراف سد و حواشی رودخانه به اراضی دیم و انجام شخم در این زمین ها می باشد که دلیل آن احداث و آبیگری سد طالقان بوده که باعث ارزشمند شدن زمین های رها شده گردیده و بومیان را به تصاحب مجدد زمین های پدیری خویش ترغیب نموده است. همچنین شاهد کاهش سطح باغات و اراضی کشاورزی آبی و تبدیل باغات و اراضی کشاورزی به واحدهای مسکونی هستیم چرا که احداث سد موجب به وجود آمدن منطقه ای مستعد در جذب توریست گردیده که ورود افراد غیر بومی از شهرهای اطراف به این منطقه و تبدیل باغات و اراضی کشاورزی به نواحی تفرجگاهی و ویلا سازی رویه ای را در پی داشته است. ما به این نتیجه می رسیم که بیشترین تغییرات در سطح پوشش مرتع، کشاورزی و نواحی مسکونی رخ داده است.

در ادامه به تاثیرات این تغییرات جمعیتی و تغییرات کابری زمین بر شیوه ی معیشت کشاورزی و دامداری در روستای شهراسر می پردازیم.

سازو کارهای کشاورزی و نظام آبیاری:

نوع محصولات کشاورزی: روستای شهراسر دارای ۱۴ هکتار اراضی باغی است و از جمله محصولات آن می توان به سیب، گیلان، زردآلو و گردو اشاره کرد. اما بیشترین سطح باغات در این روستا که در دامنه های اطراف می باشد به باغات انگور اختصاص پیدا کرده است.

سطح اراضی زراعی حدود ۱۹ هکتار است که ۷ تا ۱۰ هکتار آن معمولا دایر است و به کشت محصولاتی مانند لوبیا، گندم، جو و بخصوص یونجه که در تامین علوفه دام ها مهم است اختصاص دارد.

در گذشته در این روستا کشت دیم نیز رواج داشته است که روش کشت مرسوم در این روستا در مورد این زمین ها به این صورت بوده که هر سال فقط نیمی از زمین را به زیر کشت میبردند و نیم دیگر را آیش مسگذاشتند و دام را وارد آن می کردند که از نظر مواد معدنی و آلی تقویت شود.

نحوه آبیاری زمین ها و تقسیم آب:

در این روستا برای آبیاری زمین ها از آب رودخانه استفاده می کنند. به طور نوبتی آب از انشعابی که از رودخانه جدا می شد وارد زمین ها می شد. البته قبل از احداث سد آب فراوان بوده است و این نوبتی بودن استفاده از آب، برای رعایت نظم و ضایع نشدن حقوق کشاورزان بوده است.

وضعیت کشاورزی و میزان آب در دسترس در حال حاضر:

در حال حاضر هم با احداث یک حلقه چاه به همراه پمپ آب، آبیاری مزارع به همان نحوه نوبت بندی پیش می رود ولی مشکل کمبود آب وجود دارد. بخاطر همین امر هم باغات انگور احداث شده اند چون پایه های بالغ انگور فقط احتیاج به چند نوبت آبیاری در سال دارد که آن هم توسط باران صورت میگیرد .

نحوه چوپانی در روستا در گذشته:

در جامعه روستایی پس از کشاورزی، دامداری مهم ترین شیوه تولید در بین دامداران ایران است و در اقتصاد روستایی ایران این دو مکمل یکدیگرند. لذا پس از کشاورزی بیشترین حجم و انواع یاریگری و مشارکت پیرامون آن شکل گرفته است. در روستای شهراسر عرف بوده است که در روز سوم بهار کدخدا به همراه پاکار (دستیار کدخدا) در مورد انتخاب چوپان ها و همینطور سایر مشاغل عمومی ده از جمله سلمانی و غیره تصمیم می گرفتند. گله گاوهای نر را در چند ماه از سال در کوه به طور جداگانه نگه داری می کردند. یک فرد مسئول نگه داری از آن ها بود که در ازای مزد به وی گندم می دادند. در این مدت گاوهای ماده برای چریدن به مزارع می رفتند. گله گوسفندان در این روستا بیلاق و قشلاق نداشته و چوپان هر روز صبح گله گوسفندان را به مزارع اطراف می برد و غروب همان روز آن ها را به ده بازمی گرداند و در طی مسیر که از خانه های صاحبان دام ها می گذشت، دام ها خود مسیر خانه صاحبانشان را یافته و به داخل خانه می رفتند. برای پرداخت مزد چوپان، به ازای هر گوسفند در گله برای تمام طول دوره چرا به وی ۳ کیلو گرم مخلوطی از گندم و جو می دادند. یک روز شیر از هر گوسفند در طول دوره چرا نیز به چوپان تعلق می گرفت. این نوع از یاریگری ها را که برای استخدام چوپان شکل گرفته "خودیاری مشاع" می نامند.

یکی از تعاونی های سنتی مهم در این روستا در گذشته وجود "واره" در شیردوشی و تقسیم شیر گوسفندان در بین گله داران بوده است. یکی از کارکردهای مهم این تعاونی کارکرد اجتماعی و اقتصادی آن است. مردم

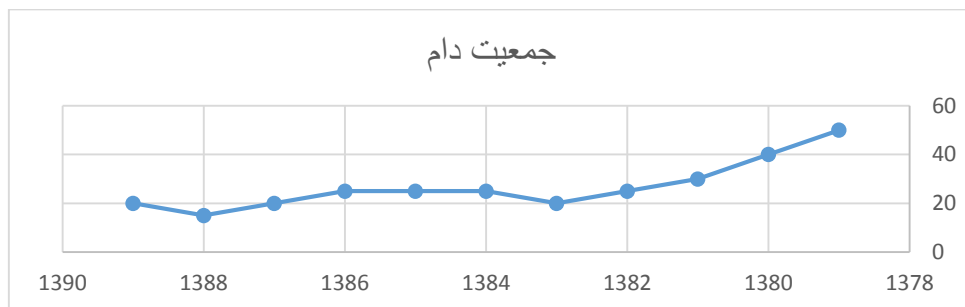
روستا اعتقاد دارند وجود واره سبب صرفه جویی در وقت و زمان شده و از لحاظ اقتصادی برای افرادی که تعداد دام کمی دارند، بسیار سودمند و مفید است.

در گذشته این روستا از تعداد دام بسیار زیادی برخوردار بوده به طوری که دارای چهار گله مجزا بوده است. دو گله برای گوسفند که جمعیت هر گله ۵۰۰ تا ۶۰۰ راس بود، گله دیگر با جمعیتی حدود ۴۰۰ راس گاو و آخرین گله فقط شامل بره ها بود.

وضعیت دامداری در حال حاضر:

در حال حاضر تعداد دام بسیار کمی در ده وجود دارد که خود صاحبان دام تمامی امور مربوط به آنها را انجام می دهند.

بر اساس نتایج جدول شماره ۲ و نمودار شماره ۲، می توان بیان نمود که تعداد دام در روستای شهراسر از ۵۰ راس دام در سال ۱۳۷۹ به ۲۰ راس در سال ۱۳۸۹ کاهش یافته است.

نمودار شماره ۲- تغییرات تعداد دام در روستای شهراسر. منبع: اداره دامپزشکی طالقان

جدول شماره ۲- تغییرات تعداد دام در روستای شهراسر. منبع: اداره دامپزشکی طالقان

سال	جمعیت دام
۱۳۷۹	۵۰
۱۳۸۰	۴۰
۱۳۸۱	۳۰
۱۳۸۲	۲۵
۱۳۸۳	۲۰
۱۳۸۴	۲۵
۱۳۸۵	۲۵
۱۳۸۶	۲۵
۱۳۸۷	۲۰
۱۳۸۸	۱۵
۱۳۸۹	۲۰

نتیجه گیری و پیشنهادات

نتایج این تحقیق نشان می دهد که روستای مورد مطالعه به طور کلی جمعیت کاهش چشم گیری داشته است و بخشی از جمعیت روستا به شهرهای اطراف مهاجرت کرده اند و این مسئله، یافته های پرویزی و همکاران (۱۳۹۲) را تایید می کند.

همچنین کاهش چشم گیری در تعداد دام روستای مورد مطالعه صورت گرفته است. این نکته نتایج تحقیق اکبرزاده و همکاران (۱۳۹۵) را تایید می کند. بنابراین می توان گفت که یکی از پیامدهای اجتماعی مهم به دنبال کاهش تعداد دامدار و تعداد افراد ساکن روستای شهراسر، تغییرات شغلی در منطقه می باشد که نسل جدید دیگر به شغل دامداری مشغول نبوده و در شهرهای اطراف مانند تهران و قزوین و کرج و... مشاغل دیگری را دنبال می کنند.

همچنین مردم از بابت زیر آب رفتن مساحت زیادی از اراضی کشاورزی خود در اثر احداث سد احساس نارضایتی می کردند. گرچه یکی از تحولات معیشتی مهم در روستا، افزایش قیمت زمین به سبب نزدیکی سد طالقان است که باعث اشتغال کاذب روستاییان در خرید و فروش زمین شده است. از طرفی تعداد زیادی از افراد جهت بازدید سد در روزهای آخر هفته به این منطقه می آیند و می توان جهت اکوتوریسم و سود و اشتغال روستاییان در منطقه برنامه ریزی و سیاست گذاری مقتضی اعمال نمود.

در بخش دیگری از این تحقیق به یاری‌گری‌ها در دامداری و کشاورزی در روستا در گذشته و حال پرداخته شده است. خانواده‌های روستایی از گذشته‌های دور به علت نیازمندی‌های مشترک و بخاطر مبارزه علیه عوامل نامساعد طبیعی، و دیگر عواملی که در زندگی و معیشت آن‌ها خللی ایجاد می‌کند، با یکدیگر همکاری و اشتراک مساعی دارند. به طور کلی کنش‌های متقابل پیوسته، به هنگام حوادث و وقایع خوشایند یا ناخوشایند زندگی، که از عادات قدیمی و سنت‌های کهن روستایی ناشی می‌شود، نشانه‌هایی است که وجود همکاری را میان خانواده‌های روستایی تایید می‌کند. یکی از یاریگری‌های مهم در این روستا برای دامداری، واره بوده که اکنون به علت کاهش دامدار و دام در روستا دیگر وجود ندارد. نکته‌ی اخیر، یافته‌های امینی و همکاران (۱۳۹۷) را تایید می‌کند که عنوان کردند دارایی‌های معیشتی قبل از احداث سد بالاتر از میانگین بعد از احداث سد بوده است، یعنی از نظر ذی‌نفعان احداث سد آثار مخربی داشته است.

همکاری میان خانواده‌های روستایی، اعضای طایفه یا شبکه خویشاوندی در گذشته بیشتر معمول بود و بخش مهمی از زندگی اقتصادی و اجتماعی را در بر می‌گرفت. اما این همکاری‌ها در سال‌های اخیر همواره با دگرگونی‌های جامعه روستایی دستخوش تغییرات زیادی شده و میزان آن تا حد زیادی کاهش یافته است. در گذشته در روستاها برخی تعاونی‌های سنتی رایج بوده است که می‌توان به واره در دامداری اشاره نمود که امروزه به علت کاهش دام در منطقه دیگر از بین رفته است. بنابراین ضرورت دارد جهت مدیریت عرصه‌های مرتعی به این نوع پتانسیل‌های فرهنگی توجه بیشتری شده و در مدیریت مشارکتی عرصه‌های مرتعی از آن‌ها بهره‌گرفت.

یکی دیگر از نتایج و پیشنهادات مهم این تحقیق این است که در ایجاد هر سازه مانند یک سد بایستی قبل از ایجاد آن به پیامدهای اقتصادی و اجتماعی آن توجه نمود تا سبب ضربات جبران‌ناپذیری به بافت جامعه روستایی نگردد. پیشنهاد می‌شود برای رسیدن به توسعه پایدار الویت بخشی به خواسته‌ها و اهداف مردم محلی و استفاده از مشارکت نهادینه شده آنها در دستور کار پروژه‌های عمرانی قرار گیرد. در این راستا ایجاد زمینه مشارکت ساکنان روستاها اهمیت فراوانی دارد. در پایان باید گفت تنظیم برنامه‌های عمرانی و توسعه روستایی متناسب با شرایط معیشتی هر منطقه رکن اساسی توسعه پایدار و کاهش اثرات زیان‌بار طرح‌های عمرانی است. برای رسیدن به این منظور پیشنهاد می‌شود مطالعات همه‌جانبه در خصوص محیط زیست، شیوه معیشت و شرایط اجتماعی جامعه هدف، قبل از اجرای طرح عمرانی، در حین اجرا و پس از اجرا صورت گیرد.

سیاسگزاری

از شورای اسلامی روستای شهراسر و اهالی محترم روستا که در انجام این تحقیق ما را یاری نمودند، تشکر و قدردانی می نمایم.

منابع

- اداره جهاد کشاورزی طالقان، آمار جمعیت افراد و سطح اراضی زراعی و باغی.
- اداره دامپزشکی طالقان، آمار تعداد دام.
- اکبرزاده، پیمان و اکبرزاده، مهران؛ اکبرزاده، مهری، (۱۳۹۵). ارزیابی اثرات اقتصادی اجتماعی سد سازی و تعارضات حاصل در نظام دammers سنتی مطالعه موردی: سد سیازاخ شهرستان دیواندره، دومین کنگره بین المللی علوم زمین و توسعه شهری، تبریز، شرکت کیان طرح دانش، پژوهشکده جهاد دانشگاهی واحد استان آذربایجان شرقی.
- امینی، کوروش و ویسی، فرزاد؛ محمدی، سعدی، (۱۳۹۷). تحلیل و تبیین اثرات احداث سدها بر معیشت پایدار نواحی روستایی (موردی سد داریان هورامان). فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، دوره ۸ شماره ۲۷ تابستان ۹۷.
- پرویزی، عنایت و قاسمی، تیمور؛ فضلی، مهرانه؛ شاکریان، مرضیه، (۱۳۹۲). بررسی اثرات سد با تاکید بر فرایند توسعه پایدار، اولین همایش سراسری محیط زیست، انرژی و پدافند زیستی، تهران، موسسه آموزش عالی مهر اروند، گروه ترویجی دوستداران محیط زیست
- فرهادی، مرتضی، (۱۳۸۷). واره، انتشارات سهامی انتشار.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود؛ پورطاهری، مهدی، (۱۳۹۰). ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری، مجله مطالعات گردشگری. دوره ۱. شماره ۱۴. صص ۱-۳۹.

-متکیان، علی اکبر و سعیدی، خاطره ؛ شکیبیا، علیرضا؛ حسینی اصل، امین ، (۱۳۸۹). ارزیابی تغییرات پوشش اراضی در ارتباط با احداث سد طالقان با استاده از تکنیک های سنجش از دور. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جلد ۱۶، شماره ۱۹.

-Chambers, R. & Conway, G.R., 1992, Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st Century, (No. IDS Discussion Paper 296). Brighton: IDS.